

Իսկ Սայլա կը պատմէ անհետացումը Կոստանդինեան կառուցուածքներուն՝ որ հա-կառակ բազմաթիւ փոփոխութիւններուն, տակաւին հպարտօրէն կանգուն կը մնային ժ.Ա. դարու արշալոյսին: Պատմիչին այս կարեւոր հատուածին տարերքը արժանի է որ մի առ մի կը շարունակուին: Եթէ այս վան-տալական արարքը համեմատութեան դը-նենք 614ին Պարսից կողմէն ի դորձ դըր-ուած հրդեհումին, պէտք է՝ ըլլայ խառո-վանիլ թէ վերջին քանդումը աւելի ար-մատական էր: Այս վերջինը չէր նմաներ կրակի մը՝ որ այրեց ինչ որ փայտ էր եւ կերպաս, առանց խորտակելու շինուած-ները, այլ քանդումի ձեռնարկ մըն էր ան պաղարկնութեամբ հաշուուած եւ կանո-նաւորութեամբ գործադրուած: Սակայն պէտք է մտածել թէ քանդիչներուն գոր-ծը զիւրառիկ բերդի մը հետ չէր, այլ հը-ռովմէական հօր շինուածքի մը՝ որ ըն-ծայեց զիմադրութիւն մը, որու մասին գու-ցէ չէին անդրադարձած: Տանիքները վը-ցուցին, պատերը թաղատեցին իրենց վե-րի վիմաշարքերէն: Բայց երբ պատերուն աւելի վարը իջան, դորձ այնքան դժուա-րացաւ, որ լքեցին զայն: Հրաժարեցան քակել Բոլորաշինի ժայռին յեցած խոշոր քարերը, ինչպէս նաեւ ուրիշ շէնքերու վա-րի մասերը: Ժամանակագիրին ըսածին նա-յելով ամէն ինչ քանդեցին մինչեւ հիմերը, բացի այն մասէն՝ որուն քանդումը դժուարի-կէր: Մուճիր էդ-տիւնը յետոյ միւսնոյնը պի-տի ըսէ սրբավայրին հետագայ վերաշինու-թեան առթիւ: «Կ'երեւի թէ, կ'եղբակա-ցնէ, քանդումը ամբողջական չէր, սակայն մեծապէս մասը կործանուած էր, Աստուած գիտէ ճշմարտութիւնը»:

Գիտնալով որ Բրիտանիոյ Գերեզմանն էր որ պատճառ կ'ըլլար այս զեղեցիկ շէն-քերուն կառուցման եւ թէ քրիստոնէից բա-րեպաշտութիւնը արուեստին բոլոր զեղեց-կութիւններէն վեր կը դասէր զայն. քան-դողները մասնաւոր սաստկութեամբ յար-ձակեցան: Անոնք երկաթի գործիքներով խորտակեցին անոր ժայռուտ պատերը: Արար ժամանակագիրը այս գործողութիւ-նը կը բացատրէ նախը բայով, որ կը համա-պատասխանէ քարահատի աշխատանքին: Իսկ ետեւ պատմագիրը ապահովաբար աւելի ճշմարիտ կ'երեւնայ երբ կ'ըսէ թէ

Գերեզմանին քարերուն մեծապէս մասը խորտակեցին եւ կտորներն ալ վերցուցին: Այս խօսքը կը նշանակէ թէ Գերեզմանէն ուրիշ բան չմնաց, բայց միայն անոր պա-տերուն ստորին մասը եւ Գերեզմանին տե-ղը: Ինչպէս կը տեղեկացուի յետոց վկա-յութիւններէն:

Հաջեմի այս ընդհանուր քանդումնե-րուն մէջ կործանեցան Ս. Յարութեան տա-ճարը, Գողգոթան եւ Մատուռը. վերջինը այլեւս չվերաշինուեցաւ, եւ բոլոր ուղե-զիւրները կը հաստատեն այս պարագան. Ս. Յարութեան վերանորոգութիւնէն վերջ երուադէմի ժողովրդապետական եկեղե-ցին նկատուեցաւ ան. արար իշխանու-թեան օրով երուադէմի մէջ նուազած էր քրիստոնէից թիւը եւ պէտք ալ չէր մնար կառուցանելու նոյն ժողովրդապետական եկեղեցին որ հաղիւ կը բաւէր բիւզանդա-կան դարերու հաւատացեալներու բազմու-թեան, եւ իմէ կառուցանելու ալ պէտք չգտնուէր, դարձեալ կարելի չէր, քանի որ Ս. Կոստանդինոսի անդամտակին մէջ ժ. դարուն կառուցուած էր մղկիթ մը, որուն ճակատին վրայ քանդակուած էր նշանա-կալից ազդարարութիւն մը:

(Տե՛ս աղբիւրները, Սիւն, 1929 էջ 113):

ՄԿՐՏԻՉ ԵՊՍ. ԱԶԱԻՆՈՒՆԻ

Ի Ա Չ Ը

✱

Նայեցայ խաչի աշխարհ մըսիս...
Եւ դուն, ո՞վ Փրկիչ, շատ հանդարտ եւ լու-
նիւր միջ մանուսն արեւախիւղերուն...:
— Շանք մ'անցաւ զանկես, ուժգին սարսնց գիւ:

✱

Մայիս վարսում եր Աղաթի զանկին,
Եւ Մեղիք ձգումս՝ ոսկերչի զանկին:
Կը դողար Մանր ծայկի կենսալիք,
Որ Աւազակին հոգեց լոյս ուղիւ:

✱

Կայրալ մը ծորին կողի սիւսալոց
Թող ցօղի հոգոյս, Մեղին վերաւոր,
Եւ չիք մը ջուրին աղբիւրի Սիւրոյ
Թող կարի ներսը, մարհ Մեղին բոց:
